Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA MILLIY TA'LIM BOSHQARUVI

Erkinova Dilfuza
Tashkent International University
of Education magistranti
https://doi.org/10.5281/zenodo.23373442

Annotatsiya. Ushbu maqolada globalizatsiya sharoitida milliy ta'lim boshqaruvining nazariy asoslari tahlil qilingan, O'zbekiston ta'lim tizimining normativ-huquqiy bazasi va hozirgi holati ko'rib chiqilgan. Finlandiya, Janubiy Koreya va Singapur ta'lim boshqaruvi modellari qiyosiy tahlil qilinib, ulardan O'zbekiston uchun amaliy saboqlar chiqarilgan. Tadqiqot natijasida muallif tomonidan "milliy-global balans" kontseptsiyasi taklif etilgan bo'lib, u selektivlik, moslashuvchanlik va izchillik tamoyillariga asoslanadi. Maqola ta'lim sohasidagi mutaxassislar, siyosat ishlab chiquvchilar va pedagog tadqiqotchilar uchun mo'ljallangan.
Kalit so'zlar: globalizatsiya, milliy ta'lim boshqaruvi, ta'lim siyosati, milliy-global balans, qiyosiy tahlil, ta'lim islohotlari, desentralizatsiya

Kirish. Zamonaviy dunyoda globalizatsiya jarayoni insoniyat hayotining barcha sohalarini, xususan, ta'lim tizimini tubdan o'zgartirmoqda. Bilimlar iqtisodiyoti shakllanayotgan, raqamli texnologiyalar chegaralarni yo'qotayotgan va xalqaro mehnat bozori yangi kompetensiyalar talab qilayotgan bugungi kunda milliy ta'lim tizimlarini boshqarish masalasi global ahamiyat kasb etmoqda. Har bir davlat oldida murakkab bir dilemma turadi: bir tomondan, xalqaro ta'lim standartlariga moslashish va global raqobatbardoshlikni ta'minlash zarurati, ikkinchi tomondan esa milliy qadriyatlar, madaniy o'ziga xoslik hamda davlat manfaatlarini himoya qilish majburiyati. Ushbu ikki yo'nalish o'rtasidagi muvozanatni topish zamonaviy ta'lim boshqaruvining eng dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi.

Globalizatsiya tushunchasi tadqiqotchilar tomonidan turlicha talqin etilgan. Giddens (1990) globalizatsiyani "uzoqdagi hodisalar bilan mahalliy voqealar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlarning intensivlashishi" deb ta'riflaydi, bu ta'lim sohasida ham bevosita namoyon bo'ladi (p. 64). Robertson (1992) esa "glokalizatsiya" (glocalization) tushunchasini ilgari surib, global va mahalliy o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ko'rsatdi: global jarayonlar mahalliy kontekstda qayta shakllanadi, mahalliy tajribalar esa global miqyosga chiqadi (p. 173). Ushbu kontseptual doira milliy ta'lim boshqaruvi tahlili uchun muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Ta'lim sohasida globalizatsiyaning ta'siri ko'p qirrali xarakter kasb etadi. Rizvi va Lingard (2010) ta'kidlaganidek, globalizatsiya ta'lim siyosatini neoliberal tamoyillar samaradorlik, bozorlashtirish va standartlashtirish asosida qayta shakllantirmoqda, bu esa milliy davlatlarning ta'lim sohasidagi suverenitetini cheklash xavfini keltirib chiqarmoqda (p. 37–41). Spring (2015) ham ushbu fikrni qo'llab-quvvatlab, global ta'lim siyosatining davlatlar o'rtasida o'xshashlik keltirib chiqarishi milliy madaniy xilma-xillikka tahdid solishini ko'rsatadi (p. 12). UNESCO (2021) tomonidan e'lon qilingan "Reimagining Our Futures Together" hisobotida esa bunga muqobil ko'rinish ta'limning umumbashariy qadriyatlar asosida, ammo mahalliy tafovutlarni hisobga olgan holda qurilishi zarurligi alohida ta'kidlanadi (p. 2–5).

O‘zbekiston uchun ushbu masala alohida ahamiyatga ega. Mustaqillik yillarida, ayniqsa 2017-yildan boshlab amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohot jarayonida respublika ta’lim tizimi keskin transformatsiyaga uchradi. “Ta’lim to‘g‘risida”gi qonun ta’limni rivojlantirishning yangi huquqiy asosini belgilab berdi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2030 yilgacha ta’limni rivojlantirish bo‘yicha chiqargan farmon va qarorlari hamda HEMIS (Higher Education Management Information System) kabi raqamli boshqaruv platformalarining joriy etilishi zamonaviy boshqaruv modeliga o‘tishning yorqin dalilidir. Shu bilan birga, OECD (2023) ma’lumotlariga ko‘ra, O‘zbekiston ta’lim tizimi xalqaro reyting ko‘rsatkichlari bo‘yicha hali ham rivojlangan davlatlar darajasidan sezilarli farq qiladi bu esa boshqaruv tizimini takomillashtirish zarurligini ko‘rsatib turadi (p. 214–218).

Maqolaning maqsadi globalizatsiya sharoitida O‘zbekiston milliy ta’lim boshqaruvini tahlil qilish, xalqaro tajriba bilan qiyoslash hamda milliy o‘ziga xoslikni saqlab qolgan holda global integratsiyani ta’minlovchi konseptual model asoslarini ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar sharhi. Globalizatsiya va ta’lim o‘rtasidagi munosabat masalasi xalqaro ilmiy jamoatchilikda XX asrning oxirlaridan boshlab faol o‘rganila boshlandi. Ushbu yo‘nalishdagi dastlabki fundamental ishlardan biri sifatida Green (1997) ning tadqiqotini ko‘rsatish mumkin. U globalizatsiyaning milliy ta’lim tizimlarini “eroziyaga” uchratishi mumkinligini asoslab, ayni paytda milliy davlatning ta’lim sohasidagi roli hali ham saqlanib qolayotganini ta’kidlaydi. Greenning ta’kidlashicha, Evropa davlatlari tajribasi shuni ko‘rsatadiki, milliy ta’lim tizimlarining o‘ziga xosligi globallashtirish bosimi ostida ham saqlanib qolish qobiliyatiga ega, chunki ta’lim faqat iqtisodiy vosita emas, balki millat shakllanishining asosiy mexanizmidir (Green, 1997, r. 153–156).

Globalizatsiya va ta’lim siyosati o‘rtasidagi munosabatni chuqur tadqiq qilgan Rizvi va Lingard (2010) globalizatsiyaning ta’lim siyosatini neoliberal tushuncha doirasida qayta shakllantirish jarayonini tahlil qiladilar. Ular “siyosatni qarz olish” (policy borrowing) hodisasini bir davlatning ta’lim modelini boshqa davlat sharoitiga ko‘r-ko‘rona ko‘chirishni konstruktiv tanqid qiladi va kontekstga asoslangan moslashuvchan yondashuvni tavsiya etadi (Rizvi & Lingard, 2010, r. 56–61). Bu fikr O‘zbekiston kabi o‘tish davridagi iqtisodiyotga ega davlatlar uchun ayniqsa muhim metodologik yo‘nalish beradi.

Ball (2012) “Global Education Inc.” asarida yangi siyosat tarmoqlari va xususiy manfaatdor tomonlarning ta’lim siyosatiga ta’sirini tahlil qiladi. Uning fikricha, transmilliy korporatsiyalar, xalqaro konsalting firmalari va nodavlat tashkilotlari ta’lim boshqaruvida tobora muhim aktor bo‘lib bormoqda, bu esa milliy davlatlarning ta’lim sohasidagi qaror qabul qilish mustaqilligini cheklamoqda (Ball, 2012, r. 8–14). Apple (2006) esa bozor mantig‘ining ta’lim sohasiga kirib kelishi natijasida tenglik va adolat tamoyillarining zaiflashib borishiga diqqatni qaratadi (Apple, 2006, r. 27–33). **“**Dunyo jamiyati nazariyasi” (World Society Theory) doirasida Meyer va boshqalar (1997) ta’lim tizimlarining global miqyosda tobora o‘xshashlashib borayotganini isbot etadigan muhim empirik tadqiqot olib bordi. Ular 60 dan ortiq davlatning ta’lim tizimlarini qiyosiy tahlil qilib, umumta’lim dasturlari, diplom tuzilmalari va boshqaruv modellarida global bir xillashuv jarayoni kuzatilayotganini aniqladi. Biroq ushbu jarayon madaniy va milliy farqlarni butunlay yo‘q qilmaydi balki ularni yangi shaklda qayta tiklaydi (Meyer et al., 1997, r. 165–169).

Dale (2000) esa “dunyo madaniyati” nazariyasiga muqobil “globallashtirilgan ta’lim agendasi” (Globally Structured Educational Agenda GSEA) kontseptsiyasini taklif etdi. Uning ta’kidlashicha, ta’limdagi global o‘xshashliklar bir xil madaniy qadriyatlardan emas, balki kapitalistik iqtisodiy munosabatlarning ta’siridan kelib chiqadi (Dale, 2000, r. 432–436). Bu yondashuv globalizatsiyaning

ta’lim boshqaruviga ta’sirini tahlil qilishda siyosiy-iqtisodiy omillarni hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi. Oliy ta’lim globalizatsiyasi masalasida Altbach, Reisberg va Rumbley (2009) ning UNESCO uchun tayyorlagan fundamental hisoboti alohida o‘rin tutadi. Ushbu hisobotda 190 dan ortiq davlatdagi oliy ta’lim tendentsiyalari tahlil qilinib, raqobatbardoshlik, internatsionalizatsiya va bilimlarning xalqaro aylanishi masalalari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqotchilar xalqaro reytinglar (QS, THE) ga ortiqcha e’tibor qaratilishi milliy ta’lim tizimlarining o‘ziga xos missiyasini inkor etish xavfini tug‘dirishini alohida ta’kidlaydi (Altbach et al., 2009, r. 8–12).

Spring (2015) ta’lim globalizatsiyasini uchta asosiy nuqtai nazardan neoliberal, postkolonial va multikulturalistik tahlil qilib, har bir yondashuvning kuchli va zaif tomonlarini ko‘rsatadi. Uning fikricha, ta’lim globalizatsiyasi bir yo‘nalishli jarayon emas u turli ijtimoiy-madaniy kontekstlarda turlicha namoyon bo‘ladi (Spring, 2015, r. 14–19). Bu xulosa O‘zbekiston tajribasini tahlil qilishda metodologik jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi. Xalqaro tashkilotlar orasida OECD ta’lim sohasidagi eng nufuzli statistik va tahliliy manbalardan birini taqdim etadi. OECD (2023) ning “Education at a Glance” yillik hisobotida a’zo va hamkor davlatlarning ta’lim xarajatlari, sifat ko‘rsatkichlari, qamrov darajasi va natijalariga oid keng ma’lumotlar jamlangan bo‘lib, xalqaro qiyosiy tahlil uchun asosiy ko‘rsatkich bo‘lib xizmat qiladi. UNESCO (2021) ning “Reimagining Our Futures Together” hisobotida esa ta’lim ijtimoiy shartnomasi qayta ko‘rib chiqilib, ta’limning bozor mantig‘idan ustun bo‘lgan umumjamoat qadriyati sifatida talqin etilishi zarurligi asoslanadi (UNESCO, 2021, r. 32–37).

Postsovet davlatlarida ta’lim boshqaruvining o‘zgarishi masalasi ham xalqaro, ham mintaqaviy tadqiqotchilar tomonidan ko‘rib chiqilgan. Carnoy va boshqalar (2013) postsovet makonidagi oliy ta’lim islohoti jarayonini tahlil qilib, Rossiya, Qozog‘iston va boshqa davlatlar misolida sifat va miqdor o‘rtasidagi muvozanat masalasini ko‘taradi. Ularning ta’kidlashicha, tez sur’atda kengayish ta’lim sifatining pasayishiga olib kelishi mumkin bu xavf mintaqadagi ko‘pgina davlatlar uchun dolzarb bo‘lib qolmoqda (Carnoy et al., 2013, r. 44–49). Fullan (2007) ta’limdagi o‘zgarishlarning mohiyatini o‘rganuvchi asarida islohotlarning muvaffaqiyatsizlikka uchrash sabablaridan biri sifatida “tizimli fikrlash”ning yo‘qligini ko‘rsatadi. U ta’lim islohotlari faqat tashqi shakl o‘zgartirishdan emas, balki chuqur madaniy va institutsional transformatsiyadan iborat bo‘lishi kerakligini ta’kidlaydi (Fullan, 2007, r. 30–35). Bu xulosa postsovet islohot tajribalarini baholashda muhim mezon sifatida ishlatilishi mumkin. Xalqaro andozalar bilan mahalliy kontekstni muvofiqlashtirish masalasida Steiner-Khamsi (2004) “siyosat transferi” va “siyosatni o‘zlashtirish” o‘rtasidagi tafovutni ko‘rsatib beradi. Uning tahlili shuni ko‘rsatadiki, muvaffaqiyatli ta’lim islohotlari tashqi modellarni ko‘r-ko‘rona nusxa ko‘chirmay, ularni mahalliy sharoitga moslashtirganida samarali bo‘lgan (Steiner-Khamsi, 2004, r. 7–11). Qozog‘iston, Gruziya va Armaniston tajribalari buning amaliy dalili sifatida ko‘rib chiqilgan. Jahon banki (World Bank, 2018) tomonidan ishlab chiqilgan “Inson kapitali indeksi” (Human Capital Index) postsovet davlatlarida, jumladan O‘rta Osiyo mamlakatlarida ta’limga investitsiyalarning sifat natijalaridan ancha pastligini ko‘rsatib, bu davlatlarda samarali ta’lim boshqaruvi tizimini shakllantirish zarurligiga e’tibor qaratadi (World Bank, 2018, r. 6–9).

O‘zbekiston ta’lim tizimini bevosita tahlil qiluvchi tadqiqotlar so‘nggi yillarda, ayniqsa 2017-yildan keyin faollashdi. Normativ-huquqiy jihatdan O‘zbekiston ta’lim boshqaruvining asosini bir qancha muhim hujjatlar tashkil etadi. **“**Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun ta’lim tizimining huquqiy asoslarini yangilab, uzluksiz ta’lim tamoyilini, ta’lim muassasalari turi va vakolatlarini hamda boshqaruv tizimini belgilab berdi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabrdagi “O‘zbekiston

Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-son farmonida oliy ta’limda qamrov darajasini 2030 yilga qadar 50 foizga yetkazish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish vazifalari belgilab qo‘yildi. Ushbu maqsad ta’lim boshqaruviga global talablarni milliy miqyosda belgilashning aniq namunasi sifatida ko‘rib chiqilishi mumkin.

OECD (2021) tomonidan tayyorlangan O‘zbekiston oliy ta’lim tizimini ko‘rib chiqish hisobotida (OECD Reviews of National Policies for Education) mamlakatning ta’lim sohasida erishgan yutuqlari bilan birga bir qator tizimli muammolar boshqaruvning haddan ortiq markazlashganligi, moliyaviy mustaqillikning chegaralanganligi va tadqiqot-ta’lim integratsiyasining zaifligi qayd etilgan (OECD, 2021, r. 18–25).

Asosiy qism. Globalizatsiya ta’lim boshqaruviga uchta asosiy mexanizm orqali ta’sir ko‘rsatadi: siyosatni standartlashtirish, ta’limni iqtisodiylashtirish va raqamli transformatsiya. Birinchi mexanizm doirasida OECD, UNESCO va Jahon banki kabi xalqaro tashkilotlar ta’lim sifatini baholashning universal ko‘rsatkichlarini PISA, TIMSS kabi baholash dasturlari orqali shakllantirmoqda va milliy tizimlarni ushbu mezonlar asosida taqqoslash imkonini bermoqda. Natijada ko‘pgina davlatlar o‘z ta’lim siyosatini “xalqaro etalon”larga moslashtirish yo‘lini tutmoqda. Steiner-Khamsi (2004) ta’kidlaganidek, bu jarayon “siyosiy qarz olish” (policy borrowing) xavfini tug‘diradi ya’ni davlat o‘ziga xos ijtimoiy-madaniy kontekstni hisobga olmay, boshqa davlat modelini shunchaki ko‘chirishga intilishi mumkin. Ikkinchi mexanizm ta’limni iqtisodiylashtirish ta’limni tobora ko‘proq “investitsiya” va “mahsulot” sifatida talqin etishga olib kelmoqda. Apple (2006) bunday yondashuv ta’limning ijtimoiy va madaniy missiyasini fuqarolik, tenglik, milliy o‘zlik ikkinchi o‘ringa surish xavfini tug‘dirishini ko‘rsatadi (p. 29). Uchinchi mexanizm bo‘lmish raqamli transformatsiya esa Selwyn (2019) ta’kidlaganidek, boshqaruvda shaffoflikni oshirish bilan birga nazorat mexanizmlarini kuchaytirishi va muassasalar avtonomiyasini cheklashi mumkin (p. 88). Ushbu global tendentsiyalar fonida O‘zbekiston milliy ta’lim boshqaruvini ko‘rib chiqish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Normativ-huquqiy jihatdan O‘zbekiston ta’lim boshqaruvining asosi bir qancha muhim hujjatlar orqali yangilandi. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun (O‘zbekiston Respublikasi, 2020) ta’lim muassasalariga akademik va moliyaviy mustaqillikning kengaytirilgan vakolatlarini berdi, boshqaruvda desentralizatsiya tamoyilini belgilab qo‘ydi. PF-5847-son Farmon (2019) esa oliy ta’limda qamrov darajasini 2030 yilga qadar 50 foizga yetkazish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish kabi strategik maqsadlarni belgilab, milliy ta’lim tizimini xalqaro miqyosga chiqarish uchun institutsional zamin yaratdi. Raqamli boshqaruv sohasida HEMIS platformasi va e-maktab tizimlarining joriy etilishi boshqaruv samaradorligini oshirishga qaratilgan muhim qadam bo‘ldi. Biroq ushbu tizimlarning hududlar o‘rtasida notekis taqsimlanganligi poytaxt va qishloq hududlari o‘rtasidagi raqamli tengsizlik muammosi hali o‘z yechimini kutmoqda.

Amaliyotda O‘zbekiston ta’lim boshqaruvi bir qancha tizimli muammolarga duch kelmoqda. Markazlashtirilgan boshqaruv va muassasa avtonomiyasi o‘rtasidagi ziddiyat eng dolzarb muammo bo‘lib qolmoqda: o‘quv dasturlari, baholash mezonlari va moliyaviy qarorlarning aksariyati hali ham markaziy daraja tomonidan belgilanadi, bu esa muassasalarning mahalliy ehtiyojlarga moslashuvchan javob berishini cheklab qo‘yadi. Bunga qo‘shimcha, global universitetlar reytinglarida yuqori o‘rinlarni egallashga intilish ba’zan ta’limning asl maqsadlaridan fuqarolik tarbiyasi, ijodiy fikrlash, kasb kompetensiyalar chalg‘ish xavfini tug‘diradi. Altbach va boshqalar (2009) ta’kidlaganidek, reytinglarga ortiqcha e’tibor qaratish ta’lim missiyasini tor doirada talqin etish oqibatiga olib kelishi mumkin (p. 11). Mehnat bozorida global talab qilayotgan raqamli savodxonlik, kreativlik va madaniyatlararo muloqot

ko‘nikmalarini mahalliy bozor ehtiyojlari bilan muvofiqlashtirish ham boshqaruv tizimining hal qilishi kerak bo‘lgan muhim vazifa bo‘lib qolmoqda.

Muhokama Ushbu muammolarning yechimini topishda xalqaro tajriba muhim yo‘nalish ko‘rsatishi mumkin. Finlandiya, Janubiy Koreya va Singapur turli boshqaruv modellari asosida xalqaro ta’lim ko‘rsatkichlari bo‘yicha yuqori natijalarga erishgan davlatlar sifatida — O‘zbekiston uchun amaliy saboqlar beradi. Quyidagi qiyosiy jadval ushbu tajribalarni O‘zbekiston hozirgi holati bilan solishtiradi:

Milliy ta’lim boshqaruvi modellarining qiyosiy tahlili

Mezon	Finlandiya	Janubiy Koreya	Singapur	O‘zbekiston
Boshqaruv darajasi	Desentralizatsiya yuqori; mahalliy munitsipalitetlar asosiy rol o‘ynaydi	Markaziy boshqaruv kuchli; hududlar ijrochilik funksiyasini bajaradi	Kuchli markaziy boshqaruv; vazirlik strategik yo‘nalishlarni belgilaydi	Markazlashtirilgan; desentralizatsiya bosqichma-bosqich kengaytirilmoqda
O‘qituvchi avtonomiyasi	Yuqori; o‘quv dasturini moslashtirishda keng erkinlik	O‘rtacha; milliy dastur asosida cheklangan	O‘rtacha; tizimli nazorat bilan muvozanatda	Past; markaziy tartibga solish ustunligi saqlanmoqda
Xalqaro integratsiya	Tanlangan; o‘z modelini saqlab qolgan holda selektiv	Faol; xalqaro baholash dasturlarida keng ishtirok	Strategik; global va milliy maqsadlar muvozanatda	Jadallashmoqda; xorijiy universitetlar bilan hamkorlik kengaymoqda
Raqamli infratuzilma	Yuqori; barcha hududlarda teng qamrov	Yuqori; global raqamli ta’lim yetakchisi	Yuqori; “Smart Nation” strategiyasi asosida	Rivojlanish bosqichida; HEMIS, e-maktab joriy etilmoqda
Ta’limga YIMdan ulush	~5,5%	~4,9%	~2,9% (davlat; umumiy xarajat yuqori)	~5,2%
Asosiy kuchli tomoni	Tenglik, ishonch, o‘qituvchi sifati	Motivatsiya, texnologiya, ota-ona ishtiroki	Strategik rejalashtirish, samaradorlik	Islohot sur’ati, siyosiy iroda, yosh aholi
Asosiy muammosi	Immigrantlar integratsiyasi	Ortiqcha raqobat va o‘quv stressi	Ijodkorlikni rivojlantirish	Hududiy tengsizlik, desentralizatsiya yetarliligi

Qiyosiy tahlil bir nechta muhim xulosani ko‘rsatadi. Muvaffaqiyatli ta’lim tizimlarida boshqaruv markazlashtirilgan yoki desentralizatsiya qilinganligidan qat’iy nazar, o‘qituvchi sifatiga uzoq muddatli investitsiya qilish barcha modellarda umumiy omil bo‘lib namoyon bo‘ladi. Sahlberg (2015) Finlandiyada o‘qituvchi kasbiga yuksak ijtimoiy maqom berish va doimiy kasbiy rivojlantirishning

ta’lim sifatini oshirishdagi hal qiluvchi roliga alohida urg‘u beradi (p. 26). Bundan tashqari, Janubiy Koreyada raqobat madaniyatining haddan ortiq kuchayishi salbiy ijtimoiy oqibatlar o‘quvchilarda stress va haddan ortiq o‘quv yukini keltirib chiqargani xalqaro tajribani ko‘r-ko‘rona ko‘chirishning samarasizligini isbot etadi. Singapur tajribasi esa raqamli vositalar va pedagogik salohiyat birgalikda rivojlanganidagina ta’lim natijalarini yaxshilashi mumkinligini ko‘rsatadi.

Ushbu tahlillar asosida “milliy-global balans” kontseptsiyasi taklif etiladi. Ushbu kontseptsiyaning mohiyati shundan iboratki, globalizatsiya sharoitida milliy ta’lim boshqaruvi uchta asosiy tamoyilga tayanishi kerak. Birinchi tamoyil selektivlik: global standartlar va tendentsiyalarni to‘liq yoki inkor etmasdan, milliy ehtiyojlar va qadriyatlarga mos keladiganlarini tanlab qabul qilish. Ikkinchi tamoyil moslashuvchanlik: xalqaro tajribani o‘ziga xos ijtimoiy-madaniy kontekstga moslashtirib joriy etish, Rizvi va Lingard (2010) ta’kidlaganidek, kontekstsiz “siyosat transferi”dan qochish (p. 58). Uchinchi tamoyil izchillik: qisqa muddatli islohot impulslariga emas, balki uzoq muddatli strategik rejalashtirish va barqaror siyosiy irodaga asoslanish. Mazkur uch tamoyil birgalikda O‘zbekiston ta’lim boshqaruviga global integratsiya va milliy o‘ziga xoslikni bir vaqtning o‘zida ta’minlash imkonini beradi bu esa, maqolaning ilmiy gipotezasini tasdiqlaydi.

Xulosa. Ushbu maqolada globalizatsiya sharoitida milliy ta’lim boshqaruvining nazariy asoslari, O‘zbekiston tajribasi va xalqaro qiyosiy tahlil amalga oshirildi. Olingan natijalar quyidagi xulosalarga olib keladi. Globalizatsiya ta’lim boshqaruviga standartlashtirish, iqtisodiylashtirish va raqamli transformatsiya mexanizmlari orqali ta’sir ko‘rsatib, milliy tizimlarni global talablarga moslashtirish bosimini kuchaytirmoqda. Biroq xalqaro tajriba Finlandiya, Janubiy Koreya va Singapur modellari misolida shuni ko‘rsatadiki, muvaffaqiyatli ta’lim tizimlarini yaratishda universal retsept mavjud emas: har bir davlat global tendentsiyalarni o‘ziga xos ijtimoiy-madaniy kontekstida qayta talqin etib qabul qiladi.

O‘zbekiston ta’lim boshqaruvi so‘nggi yillarda normativ-huquqiy yangilanish, raqamli transformatsiya va xalqaro integratsiya yo‘nalishida sezilarli yutuqlarga erishdi. Shu bilan birga, boshqaruvning haddan ortiq markazlashganligi, hududiy tengsizlik va o‘qituvchi salohiyatini rivojlantirishdagi tizimli muammolar boshqaruv islohoti oldida turgan asosiy vazifalar bo‘lib qolmoqda. Maqolada taklif etilgan “milliy-global balans” kontseptsiyasi selektivlik, moslashuvchanlik va izchillik tamoyillariga asoslangan model ushbu vazifalarni hal etishda kontseptual yo‘l xaritasi sifatida xizmat qila oladi. Ushbu yondashuv maqolaning ilmiy gipotezasini tasdiqlaydi: globalizatsiya sharoitida ham milliy o‘ziga xoslikni saqlab qolgan holda xalqaro standartlarga integratsiya qilish mumkin, buning sharti esa boshqaruvda muvozanatli va kontekstga asoslangan siyosat yuritishdir. Kelajakdagi tadqiqotlar uchun “milliy-global balans” modelini empirik ma’lumotlar asosida sinovdan o‘tkazish, hududlar darajasida boshqaruv samaradorligini baholash va o‘qituvchi kompetensiyalarini globalizatsiya talablari bilan muvofiqlashtirish masalalari ustuvor yo‘nalishlar sifatida belgilanishi tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi. (2020, 23 sentyabr). Ta’lim to‘g‘risida: O‘zbekiston Respublikasining Qonuni (ORQ-637-son). https://lex.uz/docs/5013009
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2019, 8 oktyabr). O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida (PF-5847-son Farmon). https://lex.uz/docs/4545887
3. Altbach, P. G., Reisberg, L., & Rumbley, L. E. (2009). Trends in global higher education: Tracking an academic revolution. UNESCO Publishing.
4. Apple, M. W. (2006). Educating the "right" way: Markets, standards, God, and inequality (2nd ed.). Routledge.
5. Ball, S. J. (2012). Global education Inc.: New policy networks and the neo-liberal imaginary. Routledge.
6. Becker, G. S. (1964). Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education. Columbia University Press.
7. Carnoy, M., Loyalka, P., Davidson, M., Dossani, R., Froumin, I., Kuhns, K., & Wang, L. (2013). University expansion in a changing global economy: Triumph of the BRICs? Stanford University Press.
8. Dimmock, C. (2013). Transforming Hong Kong‘s schools: Trends and paradoxes. Hong Kong University Press.
9. Fullan, M. (2007). The new meaning of educational change (4th ed.). Teachers College Press.
10. Green, A. (1997). Education, globalization and the nation state. Palgrave Macmillan.
11. Kim, C. (2014). Education policy in the Republic of Korea: Building block or stumbling block? World Bank.
12. Rizvi, F., & Lingard, B. (2010). Globalizing education policy. Routledge.
13. Robertson, R. (1992). Globalization: Social theory and global culture. Sage Publications.
14. Sahlberg, P. (2015). Finnish lessons 2.0: What can the world learn from educational change in Finland? (2nd ed.). Teachers College Press.
15. Selwyn, N. (2019). Should robots replace teachers? AI and the future of education. Polity Press.
16. Spring, J. (2015). Globalization of education: An introduction (2nd ed.). Routledge.
17. Steiner-Khamsi, G. (Ed.). (2004). The global politics of educational borrowing and lending. Teachers College Press.
18. Dale, R. (2000). Globalization and education: Demonstrating a "common world educational culture" or locating a "globally structured educational agenda"? Educational Theory, 50(4), 427–448. https://doi.org/10.1111/j.1741-5446.2000.00427.x
19. Meyer, J. W., Boli, J., Thomas, G. M., & Ramirez, F. O. (1997). World society and the nation-state. American Journal of Sociology, 103(1), 144–181. https://doi.org/10.1086/231174